

3. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу / А. Король // Молодий вчений. – 2018. – №5.2 (57.2). – С. 54-58.
4. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми роботи як вид просвітницької діяльності вчителя-логопеда / А. Король // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія. – Випуск 8 у 2 т. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006. – 2017. – С. 77-81.
5. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей / С. Миронова // Дефектологія. – 2003. – №3. – С. 41-45.
6. Савінова Н. Інноватика в логопедії / Н. Савінова // Ел. ресурс. – : http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/savinova_n_v_innovation_in_speech_therapy.pdf.
7. Чурай О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення / О. Чурай // Таврійський вісник освіти. – 2015. – №3 (51). – С. 132-137.

УДК 376-056.264-053.4:37.091.33

О. В. Ласточкіна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Ж. О. Степанченко

практичний психолог
Степанівської загальноосвітньої школи
I-III ступенів
Сумського району, Сумської області

ПІЗНАВАЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті подано характеристику та умови проведення пізнавальних ігор, що призначені для логокорекційної роботи з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення.

В статтє рассмотрена характеристика и условия проведения познавательных игр, которые могут быть использованы в коррекционном процессе для дошкольников с общим недоразвитием речи.

The article describes the characteristics and conditions of the cognitive games. These games can be used in the process of correcting severe

speech disorders of preschoolers.

Ключові слова: пізнавальні ігри, загальне недорозвинення мовлення, лексико-граматична складова мовлення.

Ключевые слова: познавательные игры, общее недоразвитие речи, лексико-грамматическая сторона речи.

Key words: cognitive games, general speech underdevelopment, lexical and grammatical side of speech.

Постановка проблеми. Актуальність питань розвитку усного мовлення дітей дошкільного віку визначається завданнями гуманізації виховання, створенням оптимальних умов для найповнішого розкриття їхніх потенційних можливостей як суб'єкта спілкування та предметно-практичної діяльності. Розвиток лексико-граматичної складової усного мовлення дітей-логопатів є специфічним через вагомі труднощі наповнення пасивного словника та його активізацію; вирішення цієї проблеми є особливо важливим напередодні шкільного навчання.

У працях вчених щодо пізнавальних процесів дітей-логопатів констатовано про значне їх відставання від норми (О. Мастюкова, Ю. Гаркуша, О. Усанова, Ю. Максименко, О. Корнев, Р. Лалаєва, І. Власенко, Є. Собонович, Н. Васильєва). На особливу увагу для вивчення в сучасних умовах розвитку суспільства та дошкільної освіти дітей-логопатів, зокрема, заслуговують пізнавальні ігри, що несуть у собі потужні можливості активізації пізнавально-мовленнєвої діяльності старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ігрова діяльність посідає провідне місце в навчально-виховному процесі дошкільця. Завдання і зміст ігрової діяльності визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та чинними програмами розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Для дошкільників із ЗНМ ігрова діяльність є дуже специфічною – у процесі гри діти проявляють дратівливість, плаксивість, агресивність; для них характерні бідність уявлень про оточуючу дійсність, відставання у кмітливості, стереотипність, одноманітність, недостатне володіння окремими ігровими

діями, порушення правил та інші негативні моменти [3; 6].

У дослідженнях науковців (Л. Єфіменкова, Н. Жукова, О. Мастюкова, Т. Філічева, Р. Левіна, Є. Собонович, М. Хватцев та ін.) наголошується на тому, що у дітей із ЗНМ через особливості перебігу пізнавальних процесів при різних видах діяльності швидко проявляється втома, виснаження; однак, саме ігрова діяльність викликає у таких дітей підвищений та специфічний інтерес [3].

Мета статті – представити характеристику та умови проведення пізнавальних ігор, що можуть бути рекомендовані для розвитку лексико-граматичних умінь старших дошкільників із ЗНМ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури щодо різновидів ігор (К. Грос, А. Гомм, Й. Хейзінг, Н. Крупська, В. Всеволодський-Гернгрос, Е. Добринська, Е. Соколов, Р. Кайюа, Р. Кайлоіс, Г. Кунц, Г. Селевко та інші) дає підстави стверджувати, що вчені класифікують ігри за такими ознаками: за ступенем гармонії серед гравців; за кількістю часу, що витрачено на гру; за змістом; за видом організації; за кількістю учасників; за наявністю правил; за матеріалом, який використовують; за психо-динамічними характеристиками; за гнучкістю; за інтенсивністю гри; за наявністю виграшу; за кількістю стратегій у грі; за характером взаємодії гравців; за станом інформації; за змістовною ознакою; за предметною сферою; за характером педагогічного процесу; за видом діяльності; за ігровим простором; за гендерною ознакою; за структурою ігрової моделі; за місцем проведення; за кількістю ходів; за ступенем керування; за наявністю чи відсутністю аксесуарів (реквізиту) [1; 4].

Для посилення пізнавального аспекту лексико-граматичного компоненту усного мовлення старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення можна використовувати ігри, що мають **наступні ознаки:**

- ✓ за видом діяльності – інтелектуальні ігри.
- ✓ за характером педагогічного процесу – пізнавальні ігри.
- ✓ за характером ігрової методики ігри – предметні, сюжетні, рольові.

Пізнавальні (дидактичні) ігри – це спеціально створені ситуації, що моделюють реальність та з якої дітям пропонується знайти вихід. Пізнавальний інтерес отримується завдяки грі, в якій дитина виступає активним учасником.

Одним із різновидів пізнавальних ігор є інтелектуально-пізнавальні ігри.

З кожним роком інтелектуально-пізнавальні ігри викликають все більший інтерес з боку педагогів. Особливо ці ігри значимі для розвитку пізнавальних процесів, творчого мислення, вміння міркувати і висловлювати свою точку зору, вміння застосовувати свої знання в нестандартних ситуаціях [1; 2; 5].

Інтелектуально-пізнавальні ігри допомагають урізноманітнити життя дошкільників, викликають інтерес до пізнавального спілкування, задовольняють потребу дітей у розвитку інтелектуальної, мотиваційної, емоційної та інших сфер. У процесі гри у дітей формується звичка зосереджуватися, мислити самостійно, розвивається увага, прагнення до знань. Відмінною особливістю цих ігор є можливість залучення кожної дитини в активну навчально-пізнавально-мовленнєву роботу. Захопившись, діти не помічають, що вчаться: пізнають, запам'ятовують, орієнтуються в незвичайних ситуаціях, поповнюють запас уявлень, понять, розвивають фантазію. Адже гри тільки тоді дають результат, коли діти грають із задоволенням. Навіть найбільш пасивні діти долучаються до гри з величезним бажанням, докладаючи всіх зусиль, щоб не підвести товаришів по команді. Під час гри діти, як правило, дуже уважні, зосереджені та дисципліновані [2; 5; 6].

Завдання інтелектуально-пізнавальних ігор:

- ✓ розвиток пізнавальних здібностей дітей;
- ✓ розвиток допитливості та пізнавального інтересу;
- ✓ розвиток мовленнєво-комунікаційних здібностей;
- ✓ формування навичок дослідницької і проєктивної діяльності;
- ✓ розвиток уміння застосовувати на практиці отримані знання;
- ✓ виховання атмосфери співробітництва в процесі спільної діяльності;

- ✓ розвиток художньо-естетичного смаку.

Інтелектуально-пізнавальна гра складається з декількох етапів (конкурси, тури, раунди). Кожен етап проводиться за правилами і обов'язково оцінюється. Перемагає команда, яка набрала більше балів (зірок чи інших умовних одиниць).

Пізнавальні ігри доречно організувати в три етапи [1; 5].

Перший етап – підготовчий – педагог викладає сценарій, зупиняючись на ігрових завданнях, правилах, ролях, ігрових процедурах, правилах підрахунку очок, зразковому типі рішень у ході гри.

Другий етап – проведення власне пізнавальної гри – педагог організовує проведення самої гри, фіксує наслідки ігрових дій (стежить за підрахунком очок, характером пропонованих рішень), роз'яснює незрозумілі та суперечливі моменти й т. п.

Третій етап – обговорення пізнавальної гри – педагог проводить обговорення, у ході якого пропонує описовий огляд-характеристику подій гри, особливостей сприймання гри учасниками, труднощів що виникали по ходу, ідей, які виникали у дітей і т. п.; тобто спонукає дітей до аналізу проведеної гри.

Підготовка та проведення інтелектуально-пізнавальної гри вимагає великої майстерності від педагога. Необхідно доступно пояснити її хід, зміст, розподілити ролі, поставити пізнавальне завдання, підготувати обладнання, зробити необхідні записи.

Участь кожної дитини в грі обов'язкова. Якщо кілька дітей працюють зосереджено над однією частиною ігрового завдання, то всі інші виконують інші підчастини. У грі слід продумувати не тільки характер діяльності дітей, а й організаційну сторону, характер управління грою. З цією метою можна використовувати такі засоби зворотного зв'язку, як сигнальні картки та розрізні цифри. Сигнальні картки служать засобом активізації дошкільників [1].

У більшість ігор корисно вносити елементи змагання, що також підвищує активність.

Особливості проведення інтелектуально-пізнавальних ігор [5]:

1. Гра повинна приносити задоволення. Кожен успіх дитини – це її досягнення.
2. Не можна змушувати грати, краще – зацікавити.
3. Не ображайте дитину в грі.
4. Інтелектуально-пізнавальні ігри вимагають від дітей інтелектуальної напруги. На початку, наберіться терпіння і не підказуйте, дайте можливість поміркувати та зробити все дитині, і відшукувати помилки теж. Виконуючи спочатку легші, а потім складніші завдання, дитина розвиває такі розумові операції, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення та інші.
5. Перед тим, як запропонувати дошкільникам інтелектуальну гру, педагог повинен знати відповіді на всі запитання і завдання гри.
6. Доцільно складати інтелектуально-пізнавальні ігри таким чином, щоб перші завдання були найпростішими, оскільки, успіх на початку гри – обов'язкова умова подальшого ефективного процесу.
7. Влаштовуйте змагання на швидкість вирішення завдань із дорослими.
8. Обов'язковим є дотримання дітьми правил, які педагог оголошує на початку гри. Умови проведення та правила гри повинні бути чіткими і зрозумілими.
9. Характер діяльності всіх дітей повинен бути продуманим до дрібниць.
10. Гра не повинна бути нудною і набридливою; вона повинна відповідати віковим особливостям і рівню інтелектуального розвитку дітей.
11. У кінці гри потрібно підвести підсумок.

Правила поведінки в інтелектуально-пізнавальній грі варто відобразити в спеціальній схемі з приблизною назвою: «Ви повинні знати!»; вона може стати помічником при проведенні гри; схему доцільно прикріпити на дошці та постійно звертати на неї увагу дітей в ході гри [5]:

- ✓ починай і припиняй гру за сигналом педагога;
- ✓ грай чесно;
- ✓ дай пограти іншим;

- ✓ рятуй товариша по команді;
- ✓ переможеш – не зазнавайся, програєш – не знемагай;
- ✓ не командуй товаришами.

Інтелектуально-пізнавальні ігри активізують, зацікавлюють дітей. Відпрацювання умінь вирішувати завдання йде в живій, захоплюючій та цікавій для них формі. Інтерес до роботи над складними завданнями робить дошкільників посправжньому творчими особистостями, дає їм можливість відчувати задоволення від інтелектуально-пізнавальних ситуацій-занять і полегшує засвоєння складного матеріалу [5].

З точки зору педагогіки, інтелектуально-пізнавальні гри володіють величезним виховним потенціалом, особливо коли вони організуються як система. Система таких ігор стимулює пізнавальний інтерес дитини, формує прагнення до постійного поповнення багажу знань.

Момент змагальності дозволяє дитині оцінити свої можливості, а в разі перемоги – ствердитися в очах однолітків. Командну участь у грі забезпечує розвиток у дітей колективної мисленевої діяльності, спільного пошуку вирішення проблеми.

Висновки. Інтелектуально-пізнавальні ігри сприяють активізації пізнавальних процесів, що є особливо важливим для дітей із ЗНМ, у яких спостерігається специфічне формування пізнавальної сфери. Використання інтелектуально-пізнавальних ігор може бути ефективним для розвитку лексичних та граматичних умінь дітей із ЗНМ через постійне представлення у змісті (проблемі) пізнавальної гри власне пізнавальної інформації, наявність труднощів, високий ступінь організованої самостійності при вирішенні проблеми, командно-змагальний ефект та інші мотивуючі складові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи / А. М. Богуш, Н. І. Луцан. – К. : «Слово», 2005. – 720 с.
2. Рібцун Ю. В. Організація та проведення у логопедичній групі ігор з правилами / Ю. В. Рібцун // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації : матер. І Всеукр. наук.-практ. конф. – Суми : СумДПУ імені

А. С. Макаренка, 2012. – С. 47–53.

3. Коноплята С. Ю. Логопсихологія / С. Ю. Коноплята, Т. В. Сак ; [за ред. М. К. Шеремет]. – К. : Знання, 2010. – 294 с.
4. Куликовський С. С. Проблема класифікації гри в сучасній науковій думці / С. С. Куликовський // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2016. – Вип. 48. – С. 168-175.
5. Пакало А. И. Интеллектуально-познавательная игра, как средство развития познавательной активности ребенка / А. И. Пакало. – <http://ai.pakalo.name/nauchno-metodicheskaja-dejatelnost/intellektualno-poznavatel'naja-igra/>.
6. Селиверстов В. И. Игры в логопедической работе с детьми / В. И. Селиверстов. – М. : Просвещение, 1987. – 144 с.

УДК 376.1:37.013-057.4

О. В. Ласточкіна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії

М. В. Турко

магістрант спеціальності
«Спеціальна освіта (Логопедія,
Спеціальна психологія)»
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТИПОЛОГІЯ ПОРУШЕНЬ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

В статті висвітлено інформацію щодо загальних характеристичних особливостей порушеного писемного мовлення та основних підходів у їх корекції.

В статті представлена інформація об общих характеристических особенностях нарушенной письменной речи и основных подходах их коррекции.

The article provides information on the general features of violations of writing. In addition, the authors describe the main directions of correction of violations of writing.

Ключові слова: порушення писемного мовлення, авторські класифікації, дисграфія, дисорфографія.

Ключевые слова: нарушения письменной речи, авторские классификации, дисграфия, дисорфография.

Key words: violations of written speech, author's classifications, dysgraphia, dysphorography.

Постановка проблеми. Порушення письма – є найбільш поширеною формою